

БАНКІВСЬКА РЕЗЕРВНА СИСТЕМА ЯК ПРЕДМЕТ ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті окреслено напрямки дослідження банківських резервів як фондів грошових коштів банківської системи та визначено елементи їх фінансово-правового режиму.

Ключові слова: банківські резерви, золотовалютні резерви, резервні фонди, фінансова система.

Кравченко Наталія Григорівна,

старший викладач
кафедри загальноте-
оретичних
та державно-право-
вих наук правничого
факультету
Національного
університету
«Києво-Могилянська
академія»

Чітка структурованість, законодавче визначення фінансових інститутів, що здійснюють банківську діяльність, урегулювання їх інструментарію (економічного, правового, організаційного характеру) разом із визначеністю меж державного втручання у банківський сектор є умовою прогресивного розвитку як банківської системи, так й економіки країни в цілому.

Одним із проявів проблем законодавчого регулювання банківської діяльності є фактичне відставання законодавчого регулювання від економічних реалій у банківській системі країни. Зокрема йдеться про правове регулювання банківської резервної системи України як чинника, що формує спроможність банківської системи надавати банківські послуги, забезпечує її здатність витримувати негативні коливання ринку (особливо під час фінансових криз), не припиняючи звичайного ритму надання таких послуг.

Метою статті є визначення елементів правового режиму банківських резервів та окреслення можливих напрямків правових досліджень резервної системи країни.

Загальні проблеми правового регулювання резервів банківської системи були предметом розгляду в працях українських і зарубіжних учених Д. Алексєєвої, Е. Ашмаріної, О. Братка, В. Бичкова, Л. Воронової, О. Грачової, Д. Гетманцева, Д. Давиденко, В. Кротюка, М. Кучерявенка, Т. Латковської, О. Лобач, В. Міщенко, А. Мороза, О. Орлюк, О. Островської,

С. Очкуренка, П. Роуз, Р. Міллера, І. Савлука, С. Саперова, В. Тарасова, Р. Тиркала, Г. Тосуняна та ін.

Слід зауважити, що правниками це питання мало досліджувалось, однак останнім часом, наприклад, до окремих аспектів правового регулювання золотовалютних резервів зверталися А. Ковальчук, Н. Ковальчук, В. Колесник, А. Матіос, мінімальних резервних вимог – М. Сідак. Деякі питання резервних фондів та економічних нормативів обов'язкових резервів заслужили на увагу авторів у підручниках і монографіях з банківського права – Є. Карманова, О. Качана, О. Костюченка та інших.

Здійснене нами дослідження регулювання банківських резервів дає підстави стверджувати, що тільки з настанням кризових явищ вони (банківські резерви) привертають увагу та стають в Україні предметом суспільного обговорення на різних рівнях – законодавчому, управлінському, науковому. Таке ставлення є свідченням того, що в Україні не приділяється належної уваги стабілізаційним інструментам грошово-кредитного регулювання, якими серед іншого є й банківські резерви, що використовуються в банківських системах розвинутих країн світу для підтримання їх ліквідності і платоспроможності та для захисту інтересів і прав вкладників кредитних установ.

У випадку України можна одностайно стверджувати про недосконалість і недостатність нормативно-правового регулювання резервної системи, що не виключає суб'єктивного підходу щодо використання резервних (значних за своїм

обсягом) коштів держави. Якщо державний бюджет постійно перебуває в полі зору контрольних органів держави, то золотовалютний резерв, що формується Національним банком України і дорівнює чи не бюджету країни, не є предметом контролю ні з боку контрольних органів, ні з боку його власників – народу України. Посиленої уваги (відповідно і достатнього та якісного правового регулювання) потребують й інші численні різноманітні фонди та резерви, які повинні формуватися (і фактично формуються) банками, тобто особами приватного права, проте остання обставина не позбавляє їх (фонди, резерви) публічного характеру з урахуванням економіко-правової природи банківського капіталу.

Суспільні відносини, об'єктом яких є банківські резерви, є економічними. Їх регулювання є частиною державного регулювання економіки в цілому та державного регулювання банківської діяльності зокрема, що прямо впливає зі ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», згідно з якою методами індикативного регулювання банківської діяльності є визначення норм обов'язкових резервів для банків, установлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій, управління золотовалютними резервами. Зазначені методи становлять собою економічні засоби регулювання. З'ясуванню правового режиму їх функціонування (а економічні відносини завжди опосередковуються нормами права) має передувати дослідження економічного аспекту

банківських резервів як інструментів грошово-кредитного регулювання.

На наш погляд, важливим кроком у створенні належного законодавчого регулювання банківських резервів як економічних процесів, що прямо впливають на стабільність банківської системи, є побудова чіткої структури резервної системи країни, її законодавче закріплення та запровадження правової регламентації всіх її складових.

Неможливо побудувати ефективне законодавче регулювання всієї системи, не врегулювавши спочатку кожного її елементу. Банківські резерви є елементом банківської системи. Будучи найважливішою частиною добробуту та процвітання всієї держави, банківська система підлягає дослідженню кожного її елемента, а банківські резерви, як інструмент її стабілізації, потребують особливої прискіпливості та уважності. У зв'язку з цим банківська резервна система має бути визначена як предмет правового дослідження, розкриття якого, на наш погляд, можна здійснити, йдучи шляхом вивчення та розгляду таких напрямків її характеристики (складових), які надалі і визначимо.

По-перше. З'ясування правового режиму банківських резервів як предмета дослідження спрямовує нас передусім до визначення галузі права, нормами якої регулюються відносини банківських резервів.

Зазначаючи про те, що фінанси як правова категорія можуть розглядатися в двох аспектах – широкому (міжгалузевому) та вузькому (фінансово-правовому), Л. Воронова та

М. Кучерявенко дотримуються погляду, що у другому випадку мова може йти про публічне значення фінансів, виключно про грошові фонди держави та територіальних громад. Разом із тим вчені зазначають, що фінанси дозволяють державі формувати фонди грошових ресурсів суспільного призначення в централізованій і децентралізованій формі [6, с. 3]. У ході формування і використання централізованих грошових фондів держава впливає і на утворення децентралізованих публічних і приватних фондів грошових коштів, установлює та гарантує спеціальні правові режими їх існування та функціонування.

Наразі правова наукова думка дійшла одностайного висновку про поділ фондів на публічні і приватні. Зокрема сучасна система публічних фінансів в Україні включає такі фонди: 1) публічні фонди коштів держави; 2) публічні фонди коштів органів місцевого самоврядування; 3) публічні фонди коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні (соціальні) інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування та які не є державною чи комунальною власністю [16, с. 226–227].

Таким чином, децентралізовані фонди коштів можуть мати приватний характер з огляду на форму власності, в якій вони перебувають, однак до них застосовується особливий порядок мобілізації коштів, їх розподілу і використання, та вони задовольняють суспільні інтереси, визнані державою.

Розвиваючи цю тезу щодо фондів грошових коштів у формі банківських

резервів, зокрема тих, право власності щодо яких не переходить до держави, територіальних громад, слід визнати, що держава все-таки визначає особливий (спеціальний) правовий режим (засади примусу) їх формування та використання, зокрема в разі настання неплатоспроможності банку, з метою задоволення потреб суспільства (зокрема для недопущення кризи неплатежів та уникнення банкрутства банківської системи країни з усіма негативними наслідками). Зазначене стосується зокрема таких резервів, як резервні фонди (або статутний резерв); фонди обов'язкового резервування банків; страхові резерви за активними операціями банків.

До централізованих, тобто таких, що мають загальнодержавне значення, відносимо фонд гарантування внесків фізичних осіб і золотовалютний резерв. Звичайно ж, ці фонди відрізняються між собою за цілями створення, джерелами формування та напрямками використання, але обидва вони є загальнодержавними публічними фондами коштів резервної системи держави.

Отже, з метою подальшого дослідження визначимо поняття «банківські резерви» (або «банківські резервні фонди») як сукупність грошових централізованих фондів державної власності та приватних фондів, створених на засадах примусу з наявністю публічного інтересу, визнаного державою, що проявляється у меті їх функціонування – забезпеченні фінансової безпеки держави та стабільності її банківської системи. Публічна природа банківських резервних фондів однозначно вказує на

їх належність до предмета регулювання фінансового права, а їх сукупність утворює складний інститут – банківську резервну систему, що об'єднує банківські резервні фонди – централізовані (золотовалютний та фонд гарантування вкладів фізичних осіб) і приватні фонди (обов'язковий резерв, страховий резерв і статутний капітал, а також резервний фонд банку), що врегульовані нормами фінансового права.

По-друге. Для створення ефективного державно-правового механізму регулювання банківської резервної системи є важливим побудова її структури (іншими словами, визначення її підсистем), визначення її місця і ролі в економіко-фінансовій системі, а також кола, правового статусу, компетенції суб'єктів, які в цій системі функціонують.

Як економіко-правова категорія банківська резервна система не віддільна від фінансової системи, є її частиною. Дослідженню останньої приділяли і приділяють увагу науковці у всьому світі, серед яких У. Соколова, О. Лукашев, М. Карасьова. Так, стверджується, що оскільки ця категорія вироблена економічною наукою на базі узагальнення й економічного аналізу, то фінансово-правова наука не може змінювати її зміст, а може лише використовувати її для досягнення своєї мети в тій її суті, яка визначена економічною наукою [23, с. 20]. Доречно згадати, що економічна думка виокремлює страхові та резервні фонди як ланку у фінансовій системі України [5, с. 22–26].

Фінансова система є багатомірним явищем. Її визначають як сукупність

різних сфер фінансових відносин, у процесі яких створюються і використовуються фонди грошових коштів, та як сукупність фінансових установ країни [21, с. 288]. За критерієм внутрішньої побудови фінансової системи визначають сукупність відносно відокремлених певних складових фінансів, які мають свої характерні ознаки й особливості та відображають специфічні форми і методи розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту; за критерієм організаційної структури – сукупність фінансових органів та інститутів, які управляють грошовими потоками [14, с. 13]. О. Василик вважає, що фінансова система держави – це різноманітні види фондів, сконцентрованих в її розпорядженні, а також у господарських суб'єктів й інших фінансових інститутів з метою досягнення економічного і соціального розвитку [5, с. 302].

У праці «Про фінанси як системне поняття» [3, с. 55–59] Д. Білінський доходить висновку, що у фінансово-правовій літературі вироблено такі концепції щодо визначення елементів фінансів як системної категорії: фондова (диференціація фондів коштів, які обслуговують рух публічних грошей); посуб'єктна (виділення органів, за якими закріплюється відповідне управління); інституційна (на першому плані якої бачаться інститути фінансово-правової галузі); стабільна (або динамічна) – щодо регулювання руху публічних грошових фондів. Саме на фондову складову фінансової системи, на погляд цього вченого, спрямовано всю систему фінансово-правового регулювання.

Юридична наука до кола елементів інституційної структури фінансової системи включає бюджетну, податкову, платіжну системи, державний та банківський кредит [18, с. 14–15]. Хоча, на перший погляд, може скластися думка, що банківська система тут представлена лише банківським кредитом, однак вбачається, що і валютна система, й окремі форми створення та обігу резервних фондів коштів теж мають бути віднесені до банківської сфери.

Найбільш наближеним до теми нашого дослідження є визначення, за яким фінансова система розуміється як сукупність різноманітних фінансових відносин, у ході яких різними методами і формами розподіляються, використовуються фонди грошових коштів господарських суб'єктів, домогосподарств і держави [24, с. 73]. Серед зазначених відносин, на нашу думку, є й такі, що виникають у сфері формування та функціонування резервів банківської системи.

Правове дослідження фінансової системи та визначення кола фондів, які входять до її складу, здійснила відомий у галузі фінансового права вчений – професор Л. Воронова, яка поділяє фінансову систему на дві підсистеми: 1) публічних державних і муніципальних фінансів; 2) фінансів господарських суб'єктів. У складі першої підсистеми – фонди державних кредитних установ (НБУ, Ощадбанку, Ексімбанку), у складі другої – фонди банків як фінансових посередників [7, с. 448].

О. Гетманець у складі фінансової системи виділяє інші фінанси – правовідносини щодо формування фон-

дів, які створюються в ході страхування підприємницьких ризиків, і фондів кредитних установ [22, с. 14–17]. Разом із тим детального дослідження зазначених фондів і визначення їх ланок не наводиться, що підтверджує актуальність необхідності подальшого фінансово-правового наукового пошуку в цьому напрямку.

Отже, очевидним є висновок, що банківські резерви як фонди грошових коштів є невід’ємною частиною фінансової системи країни [15, с. 148]. Крім того банківські резерви є частиною банківського капіталу, яка призначена для компенсації кредитів (інших боргових зобов’язань за активними операціями банків), повернення яких є сумнівним або й безнадійним. Це ті грошові кошти або інші активи, які можуть бути використані банком у випадках, коли раптом з тих чи інших причин значна кількість вкладників звернеться до банку з вимогами одночасно й одноразово виплатити всю суму їх вкладів. Адже, як правило, договори про відкриття вкладних (депозитних) рахунків передбачають можливість їх дострокового розірвання, що тягне за собою повернення внесеної суми вкладу (депозиту). Крім того, з набуттям чинності новим Цивільним кодексом України законодавчо передбачено право вкладника – фізичної особи – на отримання свого вкладу за його першою вимогою.

Резерви як складові капіталу банку в контексті вимог до фінансово-економічного стану банків розглядали у своїх працях Д. Гетманцев та Н. Шукліна [9, с. 67–74].

Правова система взаємозалежна і взаємодіюча з економічною системою. Безпосередній вплив на економічні відносини справляють такі елементи правової системи, як законодавство і практика його застосування [8, с. 25]. Шляхом формування законодавчої та нормативної бази діяльності кредитних установ здійснюється вплив на банківську систему і на ринок фінансових послуг у цілому, а також установлюються засади контролю за діяльністю суб’єктів господарювання в цій сфері.

Дослідження правового режиму резервів, що формуються у банківській системі України, має враховувати її дворівневу структуру, яка відповідно до ст. 4 Закону України «Про банки та банківську діяльність» передбачає два рівні банків: Національний банк України та інші банки, що створені і діють на території України відповідно до положень зазначеного Закону. У науковій літературі зачасти зустрічається поділ банків (за умови існування дворівневої системи) на банки першого та другого рівня, або на державний (центральный) банк і комерційні банки. Грунтуючись на такому поділі банків, необхідно, на наш погляд, говорити про такі види резервів: резерви центрального банку (або резерви банку першого рівня); резерви комерційних банків (або резерви банків другого рівня).

Серед резервів, які створюються Національним банком України як банком першого рівня, як банком банків, особливе місце посідають золотовалютні резерви (фонди).

Ці резерви професор О. Орлюк характеризує як елемент золотовалютних

резервів держави, економічну суть яких складають фонди коштів, що створюються для забезпечення стабільності власної грошової одиниці та платоспроможності держави. Вважається, що правовий статус, склад і призначення золотовалютних резервів України на сьогодні не мають єдиного законодавчого регулювання. Золотовалютні резерви України як централізовані фонди коштів держави включають: Державний валютний фонд України, державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи та коштовного каміння; Державний валютний фонд Уряду (кошти валютного фонду Кабінету міністрів України); золотовалютні резерви Національного банку України, основою яких є Офіційний валютний резерв Центробанку [17, с. 148].

Згідно зі статтею 36 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків та інші фонди і резерви на покриття збитків від активів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Резерви комерційного банку – легкодоступні активи банку на випадок нагального пред'явлення вкладником платіжних вимог у значному обсязі [4, с. 623].

По-третє. У межах банківської резервної системи предметом правових досліджень є й відносини безпеки з огляду на таке: розглядаючи банківську резервну систему, ми виходимо з того, що вона є не просто механічним об'єднанням різних видів банківських резервів, а специфічною з особливим призначенням моделлю у

фінансовому механізмі держави, що виконує спеціальні функції в системі економічної безпеки держави в цілому та банківської безпеки зокрема. Стрімкий розвиток відносин у царині фінансів закономірно викликає необхідність розвитку законодавства, яке б установлювало гарантії безпечної діяльності фінансових установ, захищало інтереси споживачів та осіб, які довірили цим установам свої грошові кошти, та в кінцевому підсумку гарантувало фінансову й економічну безпеку держави.

У сучасній науці фінансового права вагомим доробком у дослідженні правового аспекту фінансової безпеки стало докторське дисертаційне дослідження Д. Алексєєвої за темою «Банківська безпека: правові проблеми», в якому зокрема розкрито такі напрямки фінансово-правового регулювання стійкості банківської системи: 1) установлення величин обов'язкових економічних (фінансових) нормативів; 2) фінансово-правове регулювання способів мінімізації банківських ризиків; 3) установлення величин резервних вимог [1, с. 44]. Д. Алексєєва дійшла висновку про особливість правового забезпечення базової складової банківської безпеки – фінансової стійкості банківської системи, направленої на зниження ризику потенційних збитків банків за рахунок наявності достатнього капіталу, який дозволяв би витримати ризики потенційних збитків, а також наявність адекватних систем і процедур, оцінки та хеджування ризиків, формування належних резервів. Зазначений висновок, на наш погляд, дає підстави для

такого твердження: резервні вимоги і власне банківські резерви є визначальними категоріями банківської безпеки. Досягненню стійкості та збалансованості банківської системи, стабільності національної валюти слугують саме резервні фонди грошових коштів, які формуються банківською системою або за її участі. Банки змушені акумулювати значну частину своїх коштів з метою не допустити втрати платоспроможності, а також упередити ризики банківської діяльності.

Таким чином, створення банківської резервної системи або системи фондів банківського резервування є одним із напрямків гарантування економічної та фінансової безпеки країни.

І, по-четверте, необхідно дослідити елементи правового режиму функціонування банківських резервів. Ми вже зазначали, що дослідження резервної системи передбачає наявність у ньому як правового, так і економічного аспекту. Необхідно враховувати, що кожна фінансово-правова норма обов'язково має економічний зміст, що є об'єктивною реальністю, що в жодному разі не може бути змінена поза економічними законами [10, с. 39]. Правовий аспект передбачає визначення, зокрема, правового режиму функціонування резервної системи.

Загальними ознаками правового режиму вчені визначають наявність відповідних обмежень, заборон або пільг. Правовий режим виражає нерозривний зв'язок правової форми і змісту регульованих правом відносин, характеризується у цьому зв'язку стабільністю [25, с. 44].

За загальною характеристикою С. Алексєєва, правовий режим – це порядок регулювання, виражений у комплексі правових засобів, які характеризують особливий зв'язок взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань, які створюють особливу спрямованість регулювання [2, с. 224]. На його переконання, у межах кожного правового режиму діють усі способи правового регулювання, однак один із способів домінує, створюючи специфічну спрямованість регулювання. На думку С. Пихтіна, у банківському праві існує своя система правових режимів, до ознак якої він відносить: регламентацію спеціальними нормами банківського права правового статусу Банку Росії, кредитних установ; установлення додаткових правил і винятків із загальнообов'язкових правових норм; упровадження системи нормативів і обов'язкових вимог для суб'єктів банківської системи; упровадження банківського нагляду за дотриманням кредитними установами вимог правових режимів; установлення специфічних засобів примусового впливу до порушників правового режиму здійснення банківської діяльності [19, с. 8]. Вважаємо, що слід підтримати зазначеного автора у твердженні, що поняття правового режиму може бути застосоване як щодо банківської діяльності в цілому, так і відповідно до її окремих складових або інститутів банківського права, серед яких має бути й інститут банківських резервів.

Як зазначають російські дослідники банківського права, особливість спеціального юридичного режиму

банківського законодавства викликана тим, що роль публічних (адміністративно- і фінансово-правових) елементів у регулюванні банківської діяльності значно вища, ніж в інших галузях підприємництва, що пояснюється особливою значущістю банківської справи і банківської системи для розвитку і функціонування економіки [20, с. 25]. Про неоднорідність банківських відносин зазначають й українські дослідники [9, с. 15].

На наш погляд, елементами правового режиму функціонування банківських резервів можна визначити такі: обмеження банківської діяльності у зв'язку зі створенням резервів; банківські резерви як ланки економічної безпеки; правовідносини зі створення та використання резервів (суб'єкти, об'єкт, предмет, зміст); елементи правового механізму банківського резервування, економічні нормативи; відповідальність за правопорушення у сфері функціонування резервів.

Таким чином, з'ясування правового режиму банківських резервів має включати дослідження та визначення характеру й обсягу прав щодо цих резервів. Надзвичайно важливо визначитись, що лежить в основі правового регулювання банківських резервів – заборона, дозвіл чи позитивне зобов'язання вчинення певних дій чи утримання від них. У результаті матимемо уяву про специфіку та ступінь жорсткості правового регулювання, наявність обмежень та пільг, особливості правового стану та межі самостійності суб'єктів у зазначених правовідносинах, що дасть підстави для висновку про наявність чи відсутність імперативу у правовому

регулюванні щодо створення та функціонування банківських резервів. Імперативні норми (*ordrepubliс*) – це норми права, які мають за мету захистити державну незалежність, соціальної безпеки, економічного устрою держави, суспільного спокою, а також забезпечення прав і свобод особистості. У буквальному перекладі цей французький термін означає «публічний порядок» [11, с. 708].

Як правова підстава формування банківських резервів мають розглядатися і законодавчо встановлені економічні нормативи, зокрема нормативи резервування, у фінансово-правовому характері яких немає сумніву. Разом із тим слід підтримати думку тих науковців, які розглядають економічні нормативи як метод банківського регулювання. Цікавим з цього приводу є дисертаційне дослідження Д. Давиденко «Економічні нормативи як метод банківського регулювання: фінансово-правовий аспект», в якому автором зокрема визначено поняття «економічні (фінансові) нормативи банківської діяльності»: це правовий метод банківського регулювання, спрямований на обмеження банківських ризиків кредитної організації шляхом установлення правил, що визначають фінансові параметри банківської діяльності, з метою забезпечення їх фінансової надійності, захисту інтересів кредиторів і вкладників. Дослідження фінансово-правових важелів впливу на комерційні банки бачиться досить перспективним напрямком дослідження, оскільки самі ці інструменти потребують удосконалення [13, с. 817–818]. Серед таких важелів ми бачимо і банківські

резерви, фінансово-правове регулювання яких теж потребує значних покращень.

Російські науковці Е. Грачева, Є. Соколова суспільні відносини, які виникають при встановленні обов'язкових нормативів (серед яких і нормативи резервування), за їх характером долучають до кола фінансової діяльності банків як суб'єктів господарювання і вважають, що їх правовому регулюванню слугує метод «влади і підпорядкування», який не базується на субординації (банки не входять до системи Банку Росії), і тому правовідносини є фінансово-правовими [12, с. 286–287].

Отже, на сучасному етапі обов'язковим елементом економічної безпеки держави, розвитку її банківської системи, забезпечення стабільності останньої під час здійснення підприємницької діяльності є створення банківських резервів. Класифікація цих резервів та функцій, що ними виконуються, відбувається за критерієм поділу банків країни на центральний банк та комерційні банки. Зокрема в Україні банківська резервна система представлена:

- резервами, які перебувають в управлінні НБУ (статутний та резервний фонди НБУ; золотовалютні резерви; резерв монет і банкнот);

- резервом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

- резервами комерційних банків (статутний фонд; резервний фонд банку; обов'язкові резерви; резерв під активні операції (страхові резерви));

Крім того сучасне банківське законодавство України визначає вимоги щодо децентралізованих банківських

фондів, якими є нормативні вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу банку та мінімального розміру резервів, які створюються під ризикові активи.

Створення резервів банком означає відособлення певної частини грошових коштів з підпорядкуванням її особливому правовому режиму, який передбачає встановлення спеціальних правил щодо володіння, користування та розпорядження цими коштами, а також їх фінансового та податкового обліку.

Аналіз наукової думки та нормативно-правової бази дає нам підстави стверджувати про наявність в Україні парадигми щодо необхідного розвитку окремого, відносно самостійного елементу фінансової системи країни – банківської резервної системи – та про практичне функціонування таких елементів останньої, як резервні вимоги, резервні фонди, банківські резерви, банківська резервна система, які, первісно будучи категоріями економічними, потребують правового визначення.

Виходячи з того, що банківська резервна система є елементом фінансової системи країни, її можна визначити, по-перше, як сукупність резервних фондів банків та інших фінансово-кредитних установ (обов'язкових, страхових, золотовалютних і гарантування вкладів фізичних осіб), призначенням яких є покриття непередбачуваних витрат; по-друге, як систему суб'єктів, які класифікуються на уповноважених (регулюють формування та використання таких фондів шляхом видання нормативних актів та здійснення

нагляду за їх дотриманням, застосовують заходи впливу в разі порушення нормативно-правових приписів) та тих, які формують і використовують такі фонди. Відносини, що виникають між такими суб'єктами з приводу функціонування резервної системи, за своїм характером є вертикальними, їх структура передбачає наявність суб'єкта владних повноважень, який здійснює вищезазначені повноваження щодо суб'єкта підпорядкованого.

Поняття «банківська резервна система» (як самостійний елемент у фінансовій системі) пропонуємо визначити як систему взаємопов'язаних метою захисту публічного інтересу (економічної безпеки країни) фондів грошових коштів, підпорядкованих єдиним законам грошового обігу та принципам грошово-кредитної політики, що створюються банками всіх рівнів на засадах державного примусу (тобто мають обов'язковий характер) з метою запобігти ризикам неплатоспроможності, банкрутству банків (країни) та захистити користувачів банківських послуг.

Від надійного та стабільного функціонування банківської резервної системи значною мірою залежить стабільність усієї економіки, а також упевненість фізичних осіб у своєму майбутньому фінансовому благополуччі.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Д. Г. Банковская безопасность: правовые проблемы : автореф. дисс. на соискание ученой степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное

право; международное частное право» / Д. Г. Алексеева. – М., 2011. – 58 с.

2. Алексеев С. С. Теория права / С. С. Алексеев. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 320 с.

3. Белінський Д. О. Про фінанси як системне поняття / Д. О. Белінський // Право і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 55–59.

4. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 1999. – 623 с.

5. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К.: НІОС. – 2003. – 416 с.

6. Воронова Л. К. Финансовое право : учеб. пособие для студентов юрид. вузов и факультетов / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко. – Х.: Легас, 2003. – 360 с.

7. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л. К. Воронова – К.: Прецедент; Моя книга, 2007. – 448 с.

8. Вступ до правових систем / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онищенко : монографія. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2006. – 432 с.

9. Гетманцев Д. О. Банківське право України / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

10. Горбунова О. Н. Финансовое право и финансовый мониторинг в современной России / О. Н. Горбунова. – М.: ООО «Профобразование», 2003. – 83 с.

11. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / пер. с франц. В. Захватаев. – К.: Истина, 2006. – 1008 с.

12. Грачева Е. Ю. Финансовое право : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. // Грачева Е. Ю., Соколова Э. Д. – М.: Юрист, 2005. – 350 с.

13. Грачева Е. Ю. Комментарий к диссертационным исследованиям по финансовому праву / Е. Ю. Грачева, Д. М. Щецин. – М.: Статут, 2009. – 1055 с.

14. Карлін М. І. Фінансова система України : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К.: Знання, 2007. – 324 с.

15. Кравченко Н. Г. Банківські резерви: економічна суть та правова природа // Наукові записки / Н. Г. Кравченко. –

К.: Видав. дім «КМ Академія», 2006. – Т. 53: Юридичні науки. – С. 147–155.

16. Нечай А. А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків : монографія / А. А. Нечай. – Чернівці: «Рута», 2004. – 264 с.

17. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.

18. Парыгина В. А. Финансовое право в схемах с комментариями : учеб. пособие / В. А. Парыгина, А. А. Тедеев. – М.: Изд.-во Эксмо, 2005. – 272 с.

19. Пихтин С. В. Правовая природа лицензирования банковской деятельности / С. В. Пихтин // Банковское право. – 2003. – № 4. – С. 3–9.

20. Тосунян Г. А. Банковское право Российской Федерации. Общая часть :

учебник / под общ. ред. акад. Б. Н. Топорнина / Г. А. Тосунян, А. Ю. Викулин, А. М. Экмалян. – М.: Юрист, 2002. – 448 с.

21. Универсальный экономический словарь. Менеджмент, маркетинг, реструктуризация. – К., 1999. – 392 с.

22. Финансовое право: підручник / відп. ред. Гетманець О. П. – Х.: Еспада, 2008. – 416 с.

23. Финансовое право Российской Федерации : учебник / отв. ред. М. В. Карасева. – М.: Юрист, 2002. – 576 с.

24. Финансы, денежное обращение. Кредит : учебник для вузов / под ред. проф. Г. Б. Поляка. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2-е изд., 2001. – 512 с.

25. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998, Т. 5: П-С. – 2003. – 736 с.

Кравченко Н. Г. Банковская резервная система как предмет правовых исследований.

В статье определены направления исследования банковских резервов как фондов денежных средств банковской системы и элементы ее финансово-правового режима.

Ключевые слова: банковские резервы, золотовалютные резервы, резервные фонды, финансовая система.

Kravchenko N. G. Banking Reserved System as a Subject for Legal Research.

The article outlines the research areas of bank reserves as funds of money of the banking system and determines the elements of their financial and legal regime.

Key words: bank reserves, reserves, golden reserve funds, the financial system.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2014